

Portret Romanowiczowej

Zofia Romanowiczowa (z domu Górska) większość życia spędziła na obczyźnie: od 1946 r. aż do śmierci w 2010 r. mieszkała we Francji. Jest znana przede wszystkim jako pisarka i tłumaczka. Jej dorobek pisarski obejmuje jedenaście powieści, zbiór opowiadań, teksty naukowe, szkice, publicystykę i przekłady.

Arkadiusz Morawiec, autor wielu prac o literaturze XX wieku, m.in. emigracyjnej, przygotował niezwykle interesującą i pożyteczną książkę. Opracowania tego nie można określić mianem monografii twórczości Romanowiczowej o charakterze interpretacyjnym. Jest to raczej połączenie monografii biobibliograficznej ze studium dokumentującym krytycznoliteracką i naukową recepcję utworów autorki *Baśki i Barbary*. Całość jest zaopatrzona bardzo zajmującymi i erudycyjnymi komentarzami od autorskimi (pomieszczonymi nie tylko w tekście głównym, lecz także w obszernych przypisach). Książkę wzbogacają bibliografie – podmiotowa i przedmiotowa, oraz indeksy – utworów Romanowiczowej, utworów przetłumaczonych przez Romanowiczową, jak również indeks osobowy.

Autor wykonał rzetelną pracę źródłową, ponieważ wykorzystał liczne teksty drukowane i materiały niepublikowane, m.in. dokumenty z toruńskiego Archiwum Emigracji UMK, gdzie znajduje się Archiwum Zofii Romanowiczowej, a także własne rozmowy i korespondencje z pisarką.

Opracowanie Morawca prezentuje sylwetkę twórczą autorki *Przejsia przez Morze Czerwone* od radomskich juveniliów przez twórczość wojenną aż do utworów emigracyjnych. Szczególnie interesujący, a dziś nieco zapomniany, jest – wbrew pozorom – krajowy rozdział w jej dorobku. Autor odnalazł m.in. kilkadziesiąt uznanych za zaginione utworów poetyckich, powstałych między 1 września 1939 r. a 25 stycznia 1941 r. (dniem aresztowania przez gestapo). Ponadto Morawiec przypomniał zapomniane – bardziej dokumentacyjne niż artystyczne – wiersze więzienne i obozowe. Są to cenne świadectwa pobytu pisarki w aresztach, więzieniach i obozach: w Skarżysku-Kamiennej, Kielcach, Pińczowie, Ravensbrück i Neu-Rohlau.

Oczywiście większa część monografii jest poświęcona emigracyjnej aktywności Romanowiczowej. Badacz nie tylko skrupulatnie zestawia wszystkie jej teksty, lecz także sumiennie odnotowuje i rekonstruuje różnego typu wypowiedzi na temat autorki Łagodnego oka błękitu: artykuły, recenzje, rozprawy i szkice. Interesująco opisuje również realia emigracyjnego życia Zofii i Kazimierza Romanowiczów, którzy byli związani z książkami nie tylko w kontekście twórczym, lecz i handlowym, ponieważ prowadzili razem – założoną wcześniej przez Kazimierza – księgarnię „Libella”. Mimo że ze względu na ówczesną sytuację polityczną państwo Romanowiczowie zdecydowali się pozostać na obczyźnie i czynnie włączyli się w życie społeczno-kulturalne emigracji, to jednak pisarka nie zrezygnowała z oficjalnych kontaktów z Polską. Właśnie dlatego niektóre jej utwory doczekały się wydań krajowych (zatwierdzonych przez cenzurę). Warto przypomnieć, że Romanowiczowa konsekwentnie zajmowała w tej sprawie jednoznaczne stanowisko, które najlepiej oddają następujące słowa: „problemem jest nie czy pisać do kraju, ale co pisać, jak pisać, żeby nie było «kaszką z mlekiem», na którą nikt nie ma apetytu. [...] Z listów ludzi, zwyczajnych ludzi stamtąd, widać, że spodziewają się od nas czegoś więcej”.

Książka Morawca zasługuje na wyróżnienie nie tylko ze względów merytorycznych. Należy docenić także interesujące opracowanie edytorskie: monografia ukazała się w nowej serii (lub cyklu – tego, niestety, nie wiemy) wydawniczej Literaturoznawstwo. Sylwetki, która została zaprojektowana gustownie i funkcjonalnie.

Marcin Lutomiński

Arkadiusz MORAWIEC, *Zofia Romanowiczowa. Pisarka nie tylko emigracyjna*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2016, seria: Literaturoznawstwo. Sylwetki.